

En förebild för barnen

En utredning om klassfarmor/klassfarfarverksamheten i Landskrona

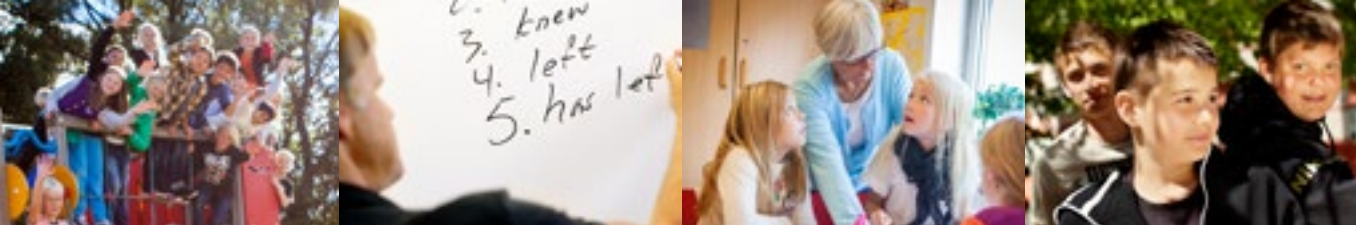
Handläggare: Kajsa Rydén

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Utredningens bakgrund, syfte och frågeställningar	4
Metod	5
Projekt klassfarmor/klassfarfar i Landskrona	6
Om projektet	6
Syfte och effekter	6
Introduktion	7
Klassfarmors arbete	8
Rekrytering	9
Omvärldsanalys	10
Seniorer i skolan – Karlskrona/Ronneby	10
Seniorer i skolan – Staffanstorp	12
Seniorer i skolan – Sölvesborg	14
Lillemorprojektet	16
Skolvolontärer	17
Övriga projekt	19
Forskning	21
Teoretisk koppling	23
Analys	25
Förslag till förändring och utveckling	26
Referenslista	28

Foto: Martin Larsson och Anders Ebefeldt (Studio-e)

Sammanfattning

Utredningen syftar till att sätta klassfarmor/klassfarfarverksamheten i Landskrona i ett större perspektiv. Verksamheten analyseras utifrån forskning och kriminologiska teorier, samt utifrån vad de som är engagerade inom projektet anser om dess utformning.

Klassfarföräldrarna i Landskrona engagerar sig ideellt och tillbringar valfritt antal dagar i "sin" skolklass. Deras uppgift består i att vara ett stöd för barnen och läraren – att hjälpa till på lektionstid och att vara med klassen vid lunchen och på rasterna. Klassfarmor och klassfarfar blir en extra vuxen förebild för eleverna, och har mer tid att lyssna på barnen än vad läraren oftast har. Klassfarföräldrar, lärare och elever är överens om att verksamheten ökar tryggheten för eleverna och att den bidrar positivt till elevernas utveckling.

Forskning har visat att den här typen av verksamhet ger ett flertal positiva effekter, till exempel att motverka gränser och fördomar mellan olika generationer, att utöka elevernas och klassfarföräldrarnas sociala nätverk, att barnen får större tillgång till individuell hjälp i klassrummet och konfliktlösning, samt att volontärerna (klassfarföräldrarna) känner att de bidrar till samhället och yngre generationer.

De som är engagerade inom projektet är nöjda med dess upplägg, särskilt med den flexibla utformningen. Vissa utvecklingsförslag kan dock ges utifrån utredningens resultat: att skapa en tydlig verksamhetsbeskrivning, att göra en informationsbroschyr till nya klasslärare och potentiella klassfarföräldrar, att involvera klassfarföräldrarna i rekryteringsarbetet, och att utveckla informationen på kommunens hemsida.

Utredningens bakgrund, syfte och frågeställningar

Projektet klassfarmor/klassfarfar har drivits av Brottsförebyggande rådet i Landskrona sedan 1997 och två mindre utvärderingar har genomförts sedan projektets start (den senaste gjordes 2008). Utvärderingarna har huvudsakligen bestått av nulägesanalyser där klassfarmödrar, lärare och elever har fått uttala sig om vad de tycker om projektet, och responsen har varit positiv. Man har hittills inte undersökt projektet ur ett större perspektiv eller ställt det i relation till omvärlden, och därför genomförs nu en ny uppföljning, vilken snarare har formen av en utredning än av en utvärdering. Syftet med utredningen är att med hjälp av svaren på frågeställningarna nedan komma fram till förslag på förändring och utveckling av Projekt klassfarmor/klassfarfar i Landskrona. Följande tre frågeställningar kommer att besvaras:

- » Hur är Landskronas Projekt klassfarmor/klassfarfar utformat idag?
Vad tycker de som engagerar sig inom projektet om dess utformning?
- » Finns det liknande projekt i andra städer? I så fall – hur är de projekten utformade, hur ser volontärernas arbete ut och hur rekryterar de nya volontärer?
- » Vad säger forskningen om den här typen av projekt?
Hur ska de vara utformade för att få störst effekt?

För att kunna besvara den andra och tredje frågan måste man först besvara den första, alltså ha en tydlig bild av hur Landskronas projekt ser ut idag.

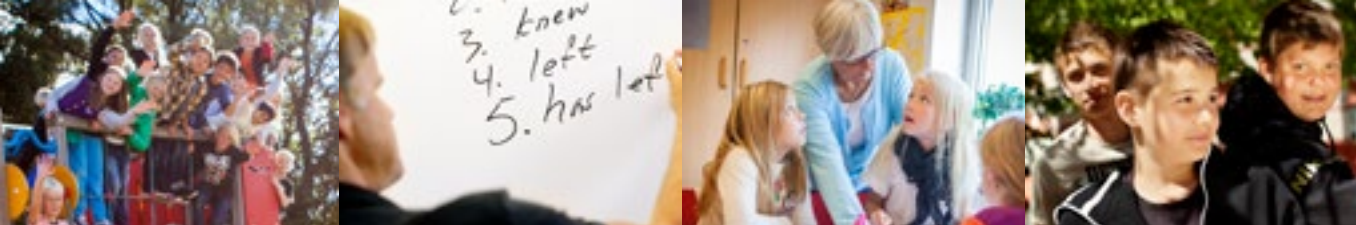

Metod

Det första steget i att besvara den första frågeställningen (hur Landskronas projekt och arbetssätt ser ut idag) är att ta del av den dokumentation som finns i form av en ansökan om ekonomiskt bistånd till projektet och tidigare utvärderingar. I dessa dokument finns beskrivningar av projektet och hur klassfarföräldrarna arbetar ute i klasserna. Förutom att ta del av tidigare dokumentation är en central del i att utreda ett projekt att låta de som är engagerade inom projektet ge sin bild av verksamheten – dels angående hur det praktiska arbetet går till, dels angående deras åsikter om sitt eget arbete och verksamheten i stort. För att komplettera den information som redan finns genomfördes intervjuer med klassfarmödrar (det finns i dagsläget inga klassfarfäder), lärare och elever. Syftet med dessa intervjuer var att få en aktuell bild av verksamheten och de åsikter som finns bland de som är engagerade i projektet. För att få en djupare förståelse för hur klassfarmödrarnas arbete ser ut i praktiken genomfördes även observationer i några av klasserna.

Den andra frågeställningen (om det finns liknande projekt i andra städer) besvarades med hjälp av en omvärldsanalys av projekt med liknande utformning och målsättning. I vissa fall kontaktades personer som är aktiva i de andra projekten för att förtydliga oklarheter och för att få veta mer om deras rekryteringsprocesser.

Den tredje frågeställningen (vad forskningen säger om den här typen av projekt) besvaras genom en sammanfattning av aktuell forskning som behandlar generationsöverskridande projekt i skolan. Det som framkom vid kartläggningen av forskningen applicerades sedan på Landskronas projekt, vilket resulterade i förslag till förändring och utveckling av projektet (se avsnittet Förslag till förändring och utveckling nedan).

Projekt klassfarmor/klassfarfar i Landskrona

I dagsläget finns inga klassfarfäder, och i beskrivningen av verksamheten används därför enbart begreppet "klassfarmor". Informationen nedan kommer från tidigare dokumentation och utvärderingar, intervjuer med klassfarmödrar, lärare och elever, samt enkäter som delades ut till de klassfarmödrar och lärare som inte deltog i intervjuerna.

Om projektet

Klassfarmorverksamheten i Landskrona startade 1997 och har idag 9 aktiva klassfarmödrar. Klassfarmödrarna arbetar ideellt och får alltså ingen ekonomisk ersättning för sitt arbete. De får däremot äta lunch på skolan den dag de är där. En del klassfarmödrar tycker att det finns en poäng i att arbetet sker på volontärbasis eftersom man då engagerar sig av intresse för barnen och verksamheten snarare än för att få lön. Å andra sidan anser vissa av lärarna att klassfarmödrarna borde få viss ekonomisk ersättning eftersom deras arbete är så värdefullt för lärarna och skolan.

Uppföljningen av verksamheten består i att klassfarmödrarna bjuds in till träffar två gånger om året. Vid dessa träffar kan klassfarmödrarna och den projektansvariga diskutera klassfarmödrarnas arbete och klassfarmödrarna kan få svar på eventuella frågor. Dessa träffar upplevs av flera klassfarmödrar som ett bra sätt att följa upp verksamheten och framföra sina synpunkter, även om de kan komma i kontakt med projektledaren under resten av terminen också om det skulle behövas.

Det vanligaste är att klassfarmor är i klassen en bestämd dag i veckan, men det finns även klassfarmödrar som skiftar dag beroende på klassens behov. Oavsett hur man väljer att göra är det klassfarmor och läraren som bestämmer hur klassfarmors arbete ska se ut. Hennes engagemang utgår ifrån hennes egna önskemål, villkor och förutsättningar, vilket uppskattas av såväl klassfarmödrar som av lärare. Verksamhetens flexibla utformning (att läraren och klassfarmor själva kan bestämma sitt schema och klassfarmors uppgifter) ses som något positivt av de som är engagerade inom projektet.

Endast en av klassfarmödrarna uppger att hon tycker att projektets upplägg fungerar mindre bra, men det är oklart vad orsaken till detta är. Eftersom enkäten var anonym går det inte att följa upp vad hon menar.

Syfte och effekter

Såväl klassfarmödrar som lärare anser att det finns pedagogiska fördelar med att det finns en klassfarmor i klassen. Hon kan dela med sig av sina erfarenheter och kunskaper till barnen och förklara något på ett annat sätt än läraren, vilket kan underlätta för vissa barn. Klassfarmors närvaro leder enligt klassfarmödrar, lärare och elever även till att eleverna kan få hjälp snabbare i klassrummet. Detta bidrar till att läraren får mer tid över till att hjälpa de elever som behöver lite extra stöd i något ämne, eller som kanske behöver en extra genomgång för att förstå uppgiften. I de fall där det finns elever i klassen som inte har svenska som modersmål kan klassfarmor genom att prata svenska med barnen bli en form av språkförebild och hjälpa dem att förbättra sin svenska. En av de klassfarmödrar som är i en klass där många elever har svenska som andraspråk tycker att det är positivt att få en chans att lära känna barn och föräldrar som kommer från andra länder eftersom det minskar främlingskapet.

Förutom den rent praktiska hjälpen som klassfarmor ger kan hennes närvaro öka tryggheten hos barnen. När klassfarmor är där finns det en extra vuxen som ser vad som händer såväl i klassrummet som i lunchmatsalen och på rasterna. Hon kan hinna med att se sådant som läraren missar. En del lärare upplever att det är lugnare i klassrummet när klassfarmor är där. Hon blir ytterligare en vuxen förebild som barnen kan vända sig till när det uppstår problem och som barnen känner tillit till. Klassfarmor har tid att lyssna färdigt på ett barn, medan läraren kanske måste förbereda en lektion eller hjälpa ett annat barn. Det kan även vara så att vissa barn anförtror sig mer till sin klassfarmor än till sin lärare av olika anledningar. Att det finns ytterligare en vuxen att knyta an till bidrar till att öka tryggheten för barnet.

Klassfarmorverksamheten bidrar även till att motverka främlingskap mellan olika generationer. Både klassfarmödrar och lärare har betonat vikten av generationsöverskridande möten för att öka förståelsen och acceptansen mellan olika generationer. Vissa barn har inte kontakt med sina mor-/farföräldrar i någon större utsträckning, och då kan klassfarmorverksamheten vara ett sätt för de barnen att knyta an till någon ur den äldre generationen. Ett flertal lärare påpekar att det är viktigt att barnen får en sådan anknytning och att de kan se att flera av de barn som inte har kontakt med sina egna mor-/farföräldrar tyr sig lite extra till sin klassfarmor.

Verksamheten fungerar åt andra hållet också och leder till att klassfarmödrarna får en inblick i och ökad förståelse för barnens liv och hur det skiljer sig från deras egen barndom. Klassfarmödrarna får bland annat se hur annorlunda skolan fungerar idag jämfört med när de själva gick i låg- och mellanstadiet.

Ett flertal klassfarmödrar upplever att de genom sitt arbete i skolan känner sig behövda av barnen och att de får mycket tillgivenhet och glädje från barnens sida, vilket upplevs vara positivt. De som engagerar sig som klassfarmödrar upplever att de bidrar med något när de är i skolan – att de gör skillnad. Verksamheten kan även påverka klassfarmödrarnas trygghet. De lär känna barn från hela skolan när de är där och känner igen dem när de rör sig ute på stan. Vissa äldre kan tycka att det är obehagligt att möta lite äldre barn/yngra tonåringar ute, men i och med att klassfarmödrarna genom sitt engagemang har lärt känna många barn och unga minskar risken för oro i en sådan situation. De klassfarmödrar som har varit med länge kan träffa på tidigare elever och då brukar de hälsa på varandra, vilket har inverkan på såväl klassfarmors som de före detta elevernas trygghet.

Introduktion

Introduktionsprocessen till klassfarmorverksamheten har sett lite olika ut för olika klassfarmödrar. I Landskrona finns ingen gemensam introduktionskurs, utan man har valt att anpassa introduktionen utifrån den blivande klassfarmodern och skolan. Vissa klassfarmödrar hade nästan ingen kontakt alls med projektledaren i och med att de började som klassfarmor för att de kände läraren. Då hade de redan en bra kontakt med läraren och det behövdes inte någon information från kommunen. I andra fall har klassfarmor och skolpersonal haft ett möte innan klassfarmor började arbeta i klassen. Ibland har även projektledaren varit med på mötet. Andra klassfarmödrar valde att vara med på en klassfarmorfika innan de började, och då kunde de diskutera med redan aktiva klassfarmödrar och få höra hur de brukar arbeta.

Några av lärarna berättar att de har "tagit över" klassfarmor när de fick en ny klass eftersom klassfarmor valde att följa med klassen. I de fallen har läraren och klassfarmor haft en dialog och planerat schemat och arbetet tillsammans. En av klassfarmödrarna som valde att följa klassen när de fick nya lärare berättar att vissa av de nya lärarna inledningsvis inte förstod vad klassfarmors uppgift och funktion i klassen var. De hade aldrig träffat på en klassfarmor tidigare och var från början inte helt införstådda med syftet.

En av klassfarmödrarna säger att hon själv är nöjd med sin introduktion, men att andra nya klassfarmödrar kanske kan ha behov av att "gå bredvid" en erfaren klassfarmor under en dag innan man själv börjar i klassen. Den möjligheten finns idag, men det är inte så många nya klassfarmödrar som har valt att använda sig av den. Samtliga nya volontärer kanske inte känner ett behov av detta eftersom man har olika tidigare vana av skolmiljön.

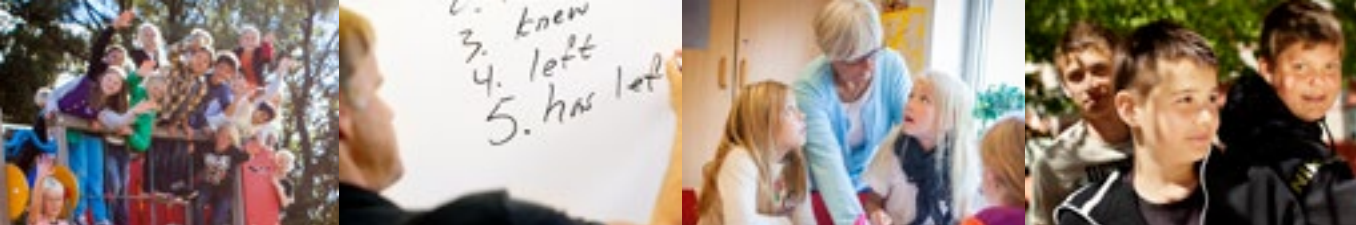
Klassfarmors arbete

När klassfarmor är i skolan är hon med i klassrummet under lektionen. Hon sitter med och lyssnar på genomgångarna och finns därefter tillgänglig för eleverna om de behöver hjälp med någon uppgift. Vissa klassfarmödrar hjälper även till med att lyssna på barnen när de ska redovisa sin läsläxa individuellt, och då får läraren tid över till att vara kvar i klassrummet och hjälpa andra elever. Vissa klassfarmödrar har även hållit kortare genomgångar om ämnen som de är särskilt intresserade av, exempelvis när klassen arbetar med geografi eller historia. Det är dock viktigt att poängtera att klassfarmödrarna inte har något läraransvar, utan att det är läraren som har det yttersta ansvaret för eleverna och undervisningen.

De flesta klassfarmödrar är även med på klassens raster och i lunchmatsalen. På rasterna finns klassfarmor tillgänglig för barnen om det uppstår problem eller om de bara vill prata. Under lunchen finns det tillfälle att prata med barnen och lyssna på dem samtidigt som man äter tillsammans.

Klassfarmor kan även vara en extra resurs när klassen ska iväg på utflykt eller studiebesök. Flera lärare har nämnt att de ibland planerar in utflykter så att deras klassfarmor kan följa med, eller att klassfarmor byter dag utifrån vilken dag klassen ska åka iväg.

Klassfarmors uppdrag består enligt klassfarmödrarna och lärarna i att vara en extra resurs/vuxen för såväl läraren som eleverna. Hon kan hjälpa till i undervisningen, men finns även där för att stötta barnen emotionellt, lyssna på dem och vara en förebild för dem. Både klassfarmödrar och lärare menar att en av de viktigaste delarna i rollen som klassfarmor är att hon har tid för alla barn och lyssnar på dem. De menar att det är viktigt att hon är en trygg person och att hon är ett stöd för både läraren och eleverna. Det är även viktigt att barnen känner tillit till henne och att hon genom att ge av sitt engagemang bidrar till att ge barnen trygghet.

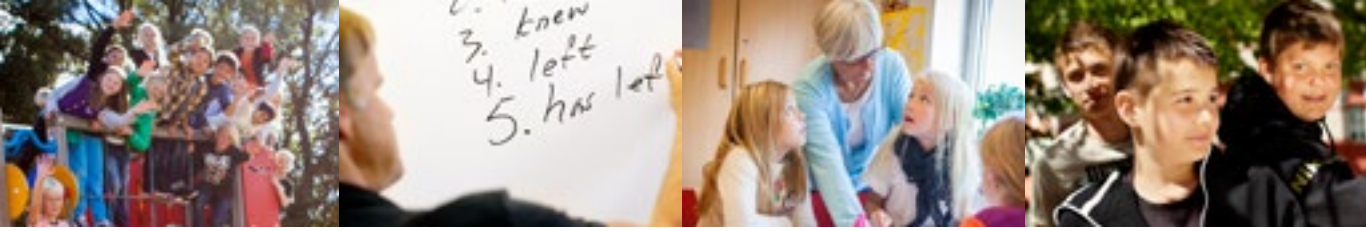
Rekrytering

Det finns många olika anledningar till att klassfarmödrarna har valt att bli just klassfarmödrar. Vissa tyckte att det behövs fler vuxna i skolan och att de hade något att bidra med. Andra ville träffa den yngre generationen samtidigt som de ville fylla dagarna med någon form av aktivitet. Vissa hade arbetat med barn innan de gick i pension och ville fortsätta vara aktiva inom skolvärlden. Samtliga klassfarmödrar tyckte att det verkade intressant att arbeta med barn, vilket av uppenbara skäl uppges vara centralt om man funderar på att bli klassfarmor.

Precis som det finns olika anledningar till att börja som klassfarmor finns det olika vägar att komma i kontakt med klassfarmorverksamheten. Man brukar till exempel informera om projektet på PROMöten och affischera på platser där man tror att personer som kan vara intresserade av att bli klassfarmor/klassfarfar rör sig (till exempel på biblioteket, i vissa butiker och caféer, samt på museet). Det är dock inte främst på grund av dessa rekryteringsinsatser som klassfarmödrarna har valt att engagera sig. Två av klassfarmödrarna har visserligen kommit i kontakt med projektet via projektledaren, men de kände henne sedan tidigare via andra engagemang. Övriga klassfarmödrar uppger att de kom i kontakt med projektet genom en redan aktiv klassfarmor, en lärare eller information från skolan – alltså genom personlig kontakt och information.

Både klassfarmödrar och lärare anser att det är tråkigt att det finns så få klassfarmödrar i Landskrona. De menar att dagen som klassfarmor är i skolan är viktig för lärare och elever, men även av social betydelse för klassfarmödrarna själva. Det blir ett tillfälle att träffa nya människor och utöka sitt kontaktnät. Såväl klassfarmödrar som lärare tror att det finns många ensamma människor som skulle må bra av att engagera sig i den här verksamheten. Att inte fler engagerar sig tror de kan bero på antingen att det är svårt att nå ut med information om att projektet finns eller att äldre har en uppfattning om att skolan idag är stökig och jobbig att vistas i. Det kan även bero på att många tror att man måste kunna så mycket som klassfarmor, eller att man måste ha varit lärare, men det räcker med att man är där som en ”vanlig” person.

Lärare och klassfarmödrar menar att det vore bra om det fanns fler klassfarmödrar eftersom behovet är stort såväl inom skolan som hos de äldre. De menar att projektet måste marknadsföras bättre så att fler får upp ögonen för att det finns.

Omvärldsanalys

Det finns ett antal projekt i Sverige som går ut på att seniorer tillbringar tid tillsammans med elever i skolan. Utformningen av dessa projekt varierar mellan olika orter. Nedan följer en redogörelse för de projekt som har mest gemensamt med projektet i Landskrona. För tydlighetens skull är informationen om respektive projekt indelad i fem underrubriker: Om projektet, Syfte och effekter, Introduktion, Volontärens arbete och Rekrytering. Informationen om de andra verksamheterna kommer, om inget annat anges, från personer som ansvarar för projekten.

Seniorer i skolan – Karlskrona/Ronneby

Om projektet

Seniorer i skolan är ett projekt som bedrivs av Karlskrona och Ronneby kommuner i Blekinge i samarbete med Folkuniversitetet. Samarbetet med Folkuniversitetet rör främst genomförandet av introduktionskurserna, där Folkuniversitetet står för kurslokaler och fika. Seniorer i skolan ingår i Folkuniversitetets kursutbud.

Verksamheten startade år 2001 i Sverige, och har med hjälp av EU-bidrag även utvidgats till att omfatta skolor i Lettland och Danmark. Projektansvarig för Seniorer i skolan berättar att de även gärna utvecklar samarbetet till att omfatta fler svenska kommuner och att de har varit ute och informerat på flera platser i södra Sverige. Andra kommuner erbjuds möjligheter till samarbete genom Folkuniversitetet, men det finns även kommuner som inspireras av konceptet utan att gå med i samarbetet officiellt.

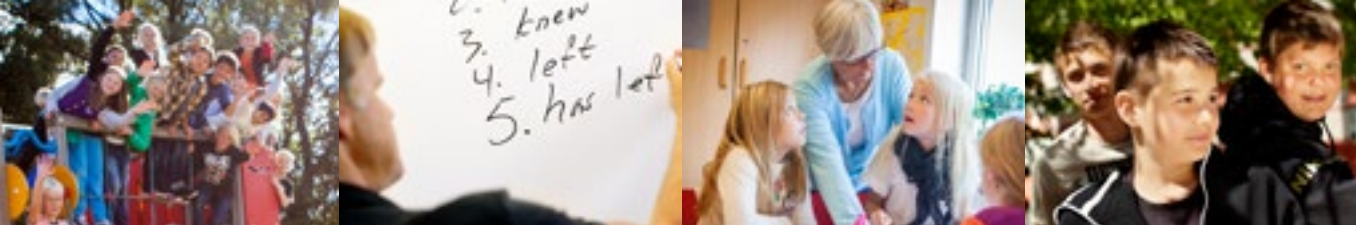
Seniorer i skolan har i dagsläget ca 130 seniorer (i Sverige) som är aktiva inom alla åldersgrupper, från förskoleklasser till vuxenutbildningar.

Man har ett par återträffar per termin där syftet är att seniorerna ska kunna diskutera, träffa varandra och utbyta erfarenheter. Vid vissa träffar erbjuds även olika typer av föredrag, och några exempel på sådana föredrag är information om hur Socialförvaltningen arbetar med barn som far illa, information från Polisen om hur barn och unga använder internet och en föreläsning om ett läsinlärningsprojekt.

Projektet har en ganska liten budget – några tusenlappar per år. Dessa pengar används i första hand till att finansiera introduktionskurserna och återträffarna. De som engagerar sig som senior i skolan får ingen ekonomisk ersättning, utan blir istället bjudna på skollunch och fika samt får simma gratis i kommunens simhall en gång per vecka. De som är ansvariga för projektet har klargjort med facket att seniorerna är ideella. Risken är annars att senioren roll som extraresurs blir oklar. Senioren ska vara en extra vuxen i skolan, inte en extra lärare, och om han/hon får betalt kan det hända att han/hon ses som en person med lärarkompetens och läraransvar vilket inte är fallet.

Syfte och effekter

Syftet med projektet är, liksom i Landskrona, att genom möten över generationsgränserna motverka främlingskap och att öka vuxennärvaron i skolan utan att seniorerna har ett ansvar motsvarande lärarens i klassrummet.

Introduktion

Innan senioren börjar sitt arbete inom projektet får han/hon gå en 6 dagar lång introduktionskurs för att därefter bestämma sig för om ett engagemang inom projektet är något för honom/henne. Introduktionskursen ges två gånger per år och innehåller bland annat information om projektets syfte och mål, sekretessbestämmelser inom skolan samt om anmälningsplikt för personer som arbetar med barn. Seniorerna får även träffa rektorer, skolpersonal och aktiva/tidigare aktiva seniorer och delta i diskussioner om senioren roll i skolan, samt andra diskussioner som syftar till att belysa hur dagens skola fungerar.

De som deltar i introduktionsdagarna får även gå på studiebesök i olika skolor för att få en inblick i hur skolan fungerar idag. Vissa äldre kan ha uppfattningen att dagens skolbarn är stökiga, och därför vara nervösa inför sitt första besök i skolan. Då är dessa studiebesök ett bra sätt att motverka ett negativt första möte mellan eleven och senioren. Ett stående inslag i introduktionsutbildningen är ett besök på en skola där en stor andel av eleverna har utländskt ursprung. Skolan har rykte om sig att vara stökig och en källa till problem, och genom att besöka skolan motverkar man den bilden.

Efter avslutad kurs får senioren ett intyg samt en namnskylt som han/hon ska ha på sig när han/hon befinner sig på skolan. Barnen i klassen lär sig visserligen snabbt vem senioren är och vad han/hon heter, men det ska vara tydligt även för andra elever, skolpersonal och föräldrar vem senioren är.

När introduktionskursen är avslutad får senioren lämna in tre dokument: ett underskrivet tystnadslofte (vilket innebär att han/hon går med på att ha samma tystnadsplikt som övrig skolpersonal), en lista på intresseområden som han/hon känner att det skulle vara intressant att bidra med i skolan (exempelvis läsning, bild, fiske, etc.), samt en lista över önskemål om vilken åldersgrupp och skola som han/hon vill engagera sig inom och vilken veckodag som skulle passa.

Volontären lämnar även in ett utdrag ur belastningsregistret innan han/hon börjar arbeta i klassen, eftersom detta är ett krav för alla som ska arbeta inom förskolan och skolan.

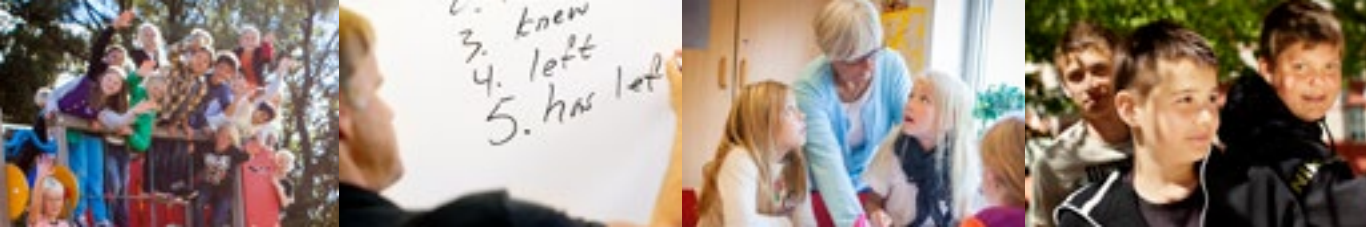
Volontärens arbete

Volontären får själv välja om han/hon vill följa en specifik klass eller hålla sig till en mer generell åldersgrupp. Många väljer att vara med i en mellanstadieklass, men några har valt att engagera sig inom äldre eller yngre åldersgrupper istället.

Om senioren blir ombedd av skolan att hoppa in och vikariera är han/hon fri att tacka ja (förutsatt att han/hon själv vill), men ska då kräva att få bli timanställd och få timpenning för vikariatet. Senioren ska aldrig kunna användas som ett gratisalternativ till en utbildad vikarie.

Rekrytering

Man har inom Seniorer i skolan använt sig av ett antal olika strategier för att rekrytera nya volontärer. Man har bland annat tryckt upp vykort med information om projektet, stått i köpcentrum och informerat, informerat med hjälp av pensionärsföreningar, kontaktat företag och gett dem information inför pensionsavgångar, tryckt upp affischer och annonserat i tidningar. Man har även kontaktat lokaltidningar inför evenemang och aktiviteter och har nått ut med information via tidningsreportage samt via kommunsidan i lokaltidningarna.

Det som har gett störst effekt är dock att gå via de aktiva seniorerna och deras bekantskapskretsar. Volontärerna kan ge en positiv bild av projektet och lockar därmed fler att engagera sig som senior i skolan. En av seniorerna som var med vid uppstarten av projektet är fortfarande aktiv och hon har värvat många nya seniorer från sitt kontaktnät.

Det kan vara bra att poängtera att den som är intresserad av att bli volontär kan tacka nej även efter genomgången introduktionsutbildning eftersom det kan göra att man inte känner att en intresseanmälan är bindande. De projektansvariga har en lista över potentiella seniorer.

Seniorer i skolan – Staffanstorp

Om projektet

Projektet startades upp år 2005 och drivs i samarbete mellan personer som arbetar med trygghet och säkerhet respektive volontärsamordning inom Staffanstorps kommun. Det finns ingen koppling, förutom namnet, mellan Seniorer i skolan i Staffanstorp och Seniorer i skolan i Karlskrona/Ronneby och Seniorer i skolan i Sölvesborg.

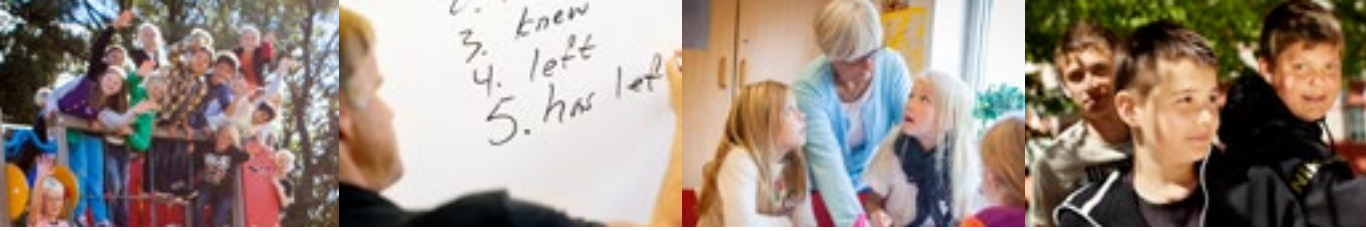
Man har i dagsläget ca 10-12 aktiva seniorer i Staffanstorp. De projektansvariga upplever att det ibland kan vara så att vissa äldre personer har en gammal bild av skolverksamheten och dess normer. Det kan bli problem om en senior kommer till en skola och hans/hennes bild av regler och procedurer skiljer sig från de som finns i skolan idag. Den introduktionsprocess som projektet använder sig av idag motverkar dock sådana missförstånd och underlättar utbytet mellan senior, skola och elev. När projektet precis hade startats upp upplevde en del av seniorerna att personalen på skolan inte var förberedda på att de skulle komma dit. Personalen visste inte vilka de var eller varför de var där, och seniorerna upplevde att de blev bemötta på ett negativt sätt. Personalen trodde bland annat att seniorerna var där för att konkurrera om jobben. Idag har man inte längre det problemet eftersom informationen om projektet når ut till skolpersonalen på ett bättre sätt.

Verksamheten följs upp löpande med hjälp av samtal mellan skolpersonal, seniorer och de projektansvariga. Denna dialog utgör utvärderingsprocessen av projektet och är upplagd på ett relativt informellt sätt. Man har valt att inte använda sig av olika formulär och enkäter, utan utvärderar istället med hjälp av personliga samtal och möten.

Syfte och effekter

Syftet med senioren närvaro i skolan är inte att han/hon ska vara en extra lärare eller pedagog – seniorerna ska istället ses som en extra medmänniska som finns där för barnen. Han/hon ska vara ett extra stöd i skolan. En del seniorer blir som en kompis för barnen, och senioren har ofta mer tid att lyssna på barnen än vad läraren har.

Projektet har ett egenvärde för de aktiva seniorerna, men innebär enligt de projektansvariga även ett sätt att öka tryggheten hos både elever och seniorer och är därför en del i Staffanstorps kommuns trygghetsarbete. Trygghet är ett subjektivt och brett begrepp som inte enbart handlar om polis, räddningstjänst, etc. En person som är trygg i sig själv och sin omgivning är mindre benägen att begå brott, och projektet kan därför sägas ha en brottsförebyggande målsättning. För att stärka en persons självkänsla och trygghet är det viktigt med så tidiga insatser som möjligt.

Idag är det vanligare med ensamstående föräldrar än vad det har varit tidigare. Det är även så att en stor del av föräldragenerationen i Staffanstorps tidigare har flyttat till Skåne för att studera i Lund eller Malmö och har av olika anledningar valt att stanna kvar. Detta kan innebära att barnen till dessa föräldrar har ett stort geografiskt avstånd till sin släkt och att de då främst får kamratgruppen som referenspunkt i normskapandeprocessen. Genom projektet skapar man en möjlighet till möten mellan olika generationer och erfarenhetsutbyte generationerna emellan. Den anknytning och det förtroende som detta medför leder till ökad trygghet – både för seniorer och elever.

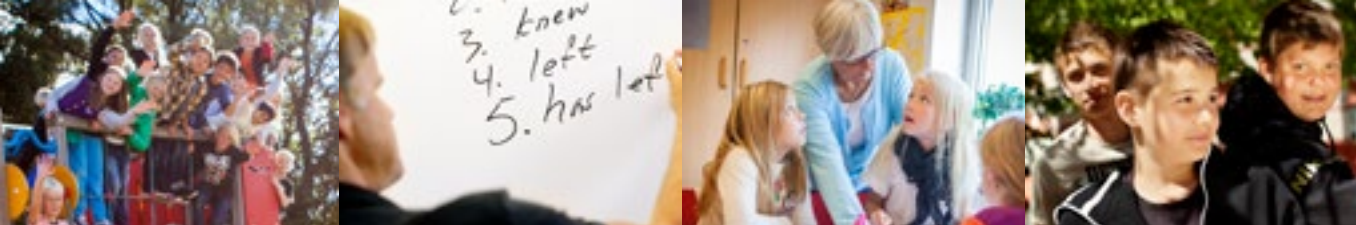
Genom projektet skapas möten mellan olika generationer och bakgrunder, vilket leder till att barnen får möjlighet att få en förståelse för att människor är olika. Man skapar en positiv utvecklingsmiljö för eleverna. Även seniorerna har möjlighet att genom projektet lära sig hur barn och unga idag resonerar och fungerar. Det liv som dagens barn lever kan skilja sig markant från det som seniorerna levde när de var barn, och det är positivt för seniorerna att få en inblick i hur barn har det idag. Man har även sett att äldre människor kan vara rädda för tonåringar. De klasser som de seniorer som har varit aktiva längst var hos i början har hunnit bli tonåringar idag, och när senioren och eleverna möts på stan känner de igen varandra och hälsar. Projektet påverkar med andra ord även seniorernas trygghet.

Introduktion

När en ny senior ska börja engagera sig inom projektet kommer initiativet alltid från senioren. Han eller hon uttrycker ett intresse för att engagera sig och därefter kontaktas skolan som får ta ställning till om de har ett behov av en senior eller inte. Hittills har ingen skola sagt nej. När man har fått in ett antal intresseanmälningar från seniorer håller man ett första informationsmöte där de intresserade seniorerna, de projektansvariga, samt företrädare för skolan närvarar. Man berättar för seniorerna varför det är viktigt med extra vuxna i skolan och varför seniorernas insats behövs. Representanterna från skolan berättar om hur skolan ser ut idag eftersom skolsystemet har förändrats sedan seniorerna gick i skolan. En av de aktiva seniorerna berättar om vad han/hon gör i skolan, om sina egna upplevelser och erfarenheter, samt vad man kan förvänta sig som senior i skolan. Man berättar även generellt om hur kommunens volontärverksamhet ser ut.

Efter informationsmötet gör seniorerna tillsammans med den projektansvarige som arbetar med frivilligsamordning ett studiebesök på skolan, och man har då löpande diskussioner mellan projektansvariga, seniorer och skolan om tankar, funderingar och farhågor inför engagemanget inom projektet. De seniorer som bestämmer sig för att de inte vill bli aktiva brukar falla ifrån i det här skedet. Seniorerna får önska vilken skola och åldersgrupp de vill arbeta med, men det har hänt att man har placerat dem på andra skolor istället. Det kan till exempel bero på att volontären har önskat att få vara på en skola där hans/hennes barnbarn går (vilket de projektansvariga inte rekommenderar), eller att behovet för en senior just då inte fanns inom den åldersgrupp som senioren hade önskat.

Innan senioren börjar i klassen får han/hon följa med en redan aktiv senior till dennes klass. Detta gör att den nya senioren blir bättre förberedd på hur hans/hennes närvaro i den egna klassen kommer se ut. Senioren lämnar även ett utdrag ur belastningsregistret till skolan innan han/hon börjar på skolan, vilket alla som ska arbeta med barn måste göra.

Volontärens arbete

Omfattningen och utformningen av seniorens engagemang beror till stor del på senioren själv och vad han/hon orkar med. Tidigare har vissa varit med i slöjdsalarna och på fritids, alternativt gått in i de delar av verksamheten där behovet har varit störst den dagen, men idag är de flesta med i klassrummet hos en specifik klass. Det vanligaste är att man är knuten till någon av årskurserna 2-5 och att man kommer till skolan en dag i veckan. En av de projektansvariga poängterar vikten av att det finns en regelbundenhet och kontinuitet i närvaron på skolan eftersom eleverna förväntar sig att senioren kommer dit. All närvaro sker dock utifrån senioren och dennes önskemål och förutsättningar.

Rekrytering

I och med att en av de två delar som samarbetar kring projektet i Staffanstorp är den kommunalt bedrivna seniormötesplatsen Medelpunkten är det främst från Medelpunkten man rekryterar sina volontärer. Man har även annonserat i kommunens lokaltidning och satt upp affischer, men den mest givande rekryteringsmetoden har visat sig vara att de som redan är aktiva inom projektet rekommenderar det till personer i sin bekantskapskrets. Seniorerna gör alltså själva reklam för projektet genom att uttala sig positivt om sitt engagemang.

Seniorer i skolan – Sölvesborg

Om projektet

Verksamheten startade på hösten 2008 och drivs av Sölvesborgs kommun. På våren 2013 hade man ett tiotal aktiva seniorer på olika skolor i kommunen. När projektet startades upp hade man kontakt med Seniorer i skolan i Karlskrona och fick hjälp av dem att hålla den första introduktionskursen. Därefter har man inte haft något samarbete mellan kommunerna.

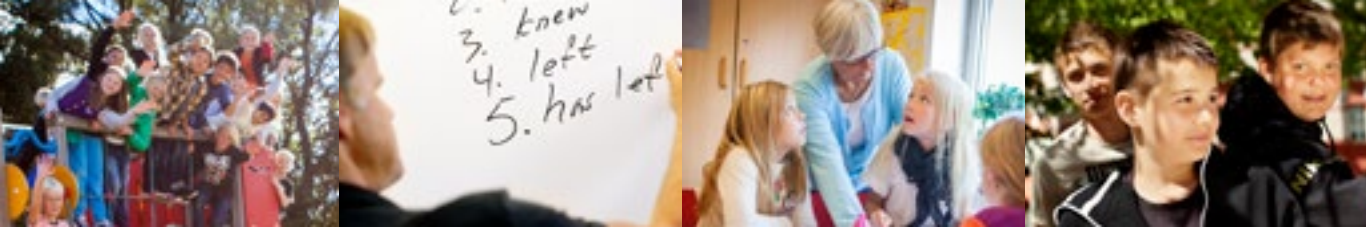
Projektet riktar sig till för- och grundskolan (t.o.m. årskurs nio), och seniorerna får själva välja vilken åldersgrupp de vill arbeta med. De seniorer som är aktiva i dagsläget har valt att vara på låg- och mellanstadiet.

Seniorerna väljer själva vilken skola de vill vara på samt vilken/vilka dagar de vill vara där. Verksamheten bygger på frivillighet från seniorernas sida och utgår ifrån deras förutsättningar och önskemål.

Seniorerna får ingen ekonomisk ersättning för sitt arbete, men blir bjudna på skollunch de dagar de är i skolan.

Man vänder sig först och främst till pensionärer, men även andra som har tid och ett intresse av att hjälpa till i skolan är välkomna att engagera sig. Det krävs ingen tidigare erfarenhet av arbete inom skolvärlden för att bli senior i skolan.

De som vill börja som senior i skolan måste visa upp ett utdrag ur belastningsregistret innan de kan börja arbeta på skolan. Detta är ett krav för alla som ska arbeta med barn.

Syfte och effekter

Syftet med projektet är att ge barn och ungdomar en möjlighet att träffa fler vuxna i skolan. Samtidigt tar man tillvara på seniorernas kunskaper och erfarenheter och ger dem en möjlighet att förmedla dessa till eleverna i klassen.

Senioren närvaro på skolan innebär även en extra trygghet för eleverna. När senioren är där finns det ytterligare en vuxen som kan hjälpa till att lösa konflikter och lyssna på barnen – någon som har tid för dem.

Introduktion

Introduktionskursen hålls minst en gång per läsår, men om behov uppstår hålls den fler gånger. Innehållet i introduktionen kretsar främst kring skolvärlden och hur den ser ut idag. Projektledaren håller en genomgång om skollagen, läroplanen och tystnadsplikten för att de potentiella volontärerna ska få en bild av under vilka villkor de går in som senior i skolan. Man har även ofta med en pedagog från skolan som visar exempel på hur man kan bygga upp en lektion. Man brukar även ha med ett inlägg där en redan aktiv senior berättar om sina erfarenheter och sitt arbete.

Efter presentationerna får de blivande volontärerna skriva en lista över vilka deras intressen är och hur de skulle vilja använda dem i sitt engagemang inom seniorer i skolan.

Volontärens arbete

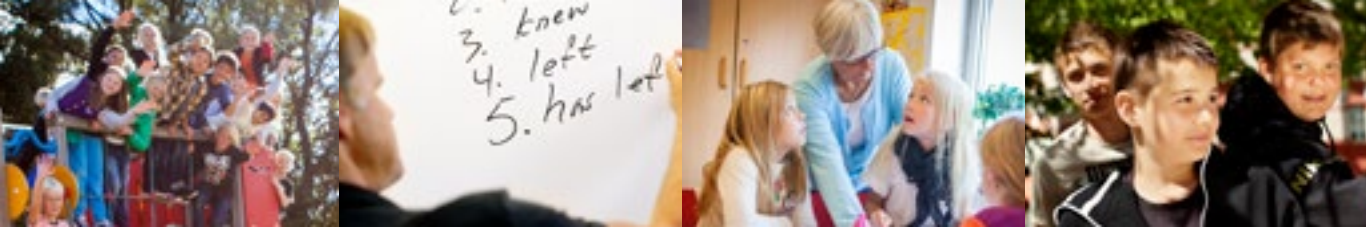
Seniorernas arbetsuppgifter varierar beroende på skolans behov och hans/hennes egna önskemål. Exempel på arbetsuppgifter i klassrummet är att lyssna på barnen när de läser, att förhöra läxor och att hjälpa till när barnen har ”eget arbete”. Senioren kan även vara med på rasterna och i matsalen när klassen äter lunch. En del seniorer arbetar även med uppgifter som inte hör till en specifik klass, till exempel i skolans bibliotek.

Arbetet som senior i skolan handlar inte bara om att vara behjälplig med det praktiska arbetet, utan att även ge barnen extra stöd. Många gånger får de vara en extra famn att krypa in i, och någon som har tid att stanna upp och lyssna på barnen i situationer där läraren inte alltid har möjlighet till det.

Senioren bestämmer själv omfattningen av sitt engagemang, men det är viktigt att han/hon meddelar skolan om han/hon får förhinder någon dag. Om senioren vill göra ett avbrott, åka på semester eller delta i någon annan aktivitet någon vecka så är han/hon fri att göra det. Engagemanget grundar sig på frivillighet från senioren sida.

Rekrytering

I Sölvesborg har man olika strategier för att engagera nya seniorer. Man annonserar till exempel i en lokaltidning med jämna mellanrum. Projektledaren brukar även närvara på omsorgsmässan som hålls en gång per år, där man har en monter och informerar om hur verksamheten fungerar och vad den syftar till. Det som har visat sig fungera bäst för att väcka intresse hos nya volontärer är ”mun-till-mun-metoden” – alltså att redan aktiva seniorer pratar med bekanta och rekommenderar verksamheten.

Lillemorprojektet

Om projektet

Lillemorprojektet är aktivt i Stockholm och startade sin verksamhet läsåret 09/10, men planeringsarbetet inleddes år 2008. Idag är Lillemorprojektet ett samarbetsprojekt till verksamheten Skolvolontärer i Sundsvall. Projektet bygger på ett ideellt engagemang och när man startade hade man 10 volontärer som var knutna till en (1) skola. Idag har man ca 35 aktiva personer och finns representerade på fem skolor.

De volontärer som var med när projektet startades förband sig till att vara på skolan under en fyra-veckorsperiod, därefter kunde de välja om de ville fortsätta eller hoppa av. Samtliga volontärer valde att fortsätta. Idag förbinder sig volontärerna fortfarande till minst fyra veckor, men de flesta väljer att åta sig att vara aktiva under en eller två terminer för att därefter välja om man vill fortsätta eller inte.

Det finns inget krav på att volontären ska ha ett förflutet inom skolan, även om många av de första volontärerna tidigare hade varit lärare eller skolledare. Idag finns många olika yrken representerade bland volontärerna.

Man håller regelbundna återträffar där volontärerna kan diskutera och utbyta erfarenheter från sina respektive skolor. Man har även gjort utvärderingar av projektet där man har frågat vad de som berörs av verksamheten tycker hur det fungerar, och gensvaret har hittills varit mycket positivt.

Syfte och effekter

Syftet med Lillemorprojektet är att unga ska träffa äldre för att motverka fördomar och främlingskap, samt att volontären ska hjälpa läraren med det som behövs.

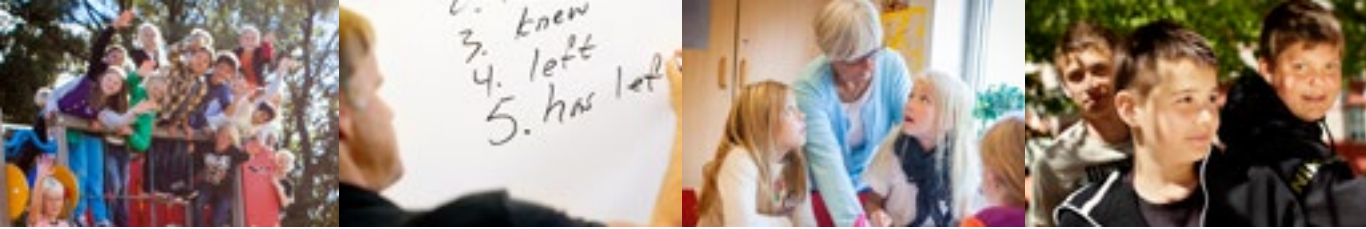
Introduktion

När nya volontärer ska börja engagera sig inom projektet hålls ett introduktionsmöte där man informerar om och diskuterar projektet och upplägget. Man berättar bland annat om tystnadsplikten och att den som engagerar sig som volontär inte får prata med andra om det som han/hon ser och hör på skolan. Man informerar även om att volontären måste visa upp ett utdrag från belastningsregistret innan man kan börja i en klass. Man pratar även om vikten av att volontären är underordnad läraren och att det är lärarens beslut som gäller. Detta är, förutom tystnadsplikten, det viktigaste kravet på volontären, annars skulle verksamheten inte fungera.

Volontärens arbete

Exempel på uppgifter som volontärerna utför kan vara att följa med när eleverna ska äta lunch eller gå ut på rast, att sitta med i klassrummet, att på andra sätt hjälpa till praktiskt i skolan, och att vara en närvarande vuxen. Volontären kan hinna med att uppmärksamma saker hos barnen som läraren kanske inte hinner med att se, vilket kan vara viktigt ur trygghetssynpunkt.

Volontären ska inte betraktas som ett substitut för de som arbetar professionellt inom skolan. Ingen som är anställd på skolorna ska behöva bli av med sitt arbete för att volontärerna är där, utan volontärerna ska ses som en extra resurs som går utanför den ordinarie personalen.

Under den första perioden efter projektstarten valde man att låta samtliga volontärer ha samma schema – alla var alltså på samma skola samtidigt. Detta upplevdes som positivt eftersom det gav en gruppgemenskap bland volontärerna och en kort inväpningsperiod för elever och lärare. Eleverna vände sig snabbt vid att volontärerna var där och vilka de var, och volontärerna upplevde att de snabbt kom in i arbetsgemenskapen på skolan. Idag bestäms volontärernas scheman individuellt.

Eftersom volontären är knuten till en specifik klass, lär han/hon känna barnen och läraren väl och får ett familjärt förhållande till dem. Det vanligaste är att han/hon är hos dem 1 dag per vecka, men det finns även volontärer som är hos sin klass en halv eller två dagar i veckan istället. Omfattningen av engagemanget bestäms i samråd med skolan och utgår ifrån skolans behov och volontärens önskemål och förutsättningar.

Rekrytering

Eftersom verksamheten bedrivs av Sveriges Pensionärsförbund är det till de olika pensionärsföreningarna som man vänder sig för att värva nya volontärer. Detta upplevs vara positivt eftersom pensionärsföreningen blir som ett slags varumärke, även om föreningen i sig inte är ansvarig för volontärverksamheten.

Skolvolontärer

Om projektet

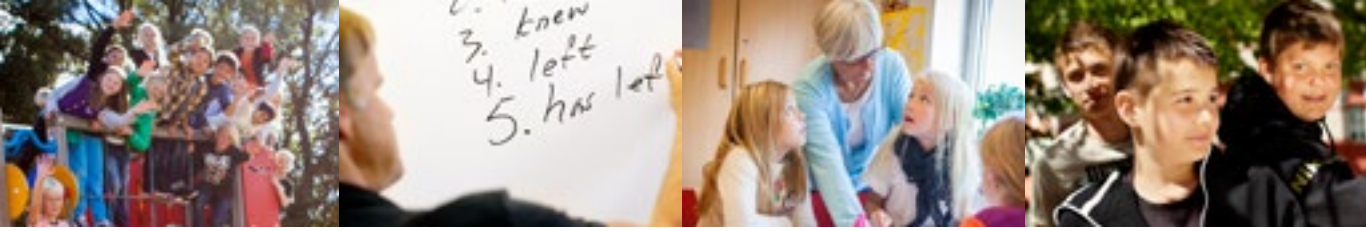
Verksamheten är ett samarbetsprojekt till Lillemorprojektet i Stockholm. Skolvolontärer startade officiellt i Sundsvall på våren 2013, men man testade projektet i mindre skala under hösten 2012. Projektet finns i dagsläget på fyra skolor och hade ca 15 volontärer i oktober 2013. Projektet drivs av två privatpersoner och har ingen koppling till kommunen. Läxhjälpverksamhet bedrivs däremot i samarbete med Röda Korset.¹

Det finns inget krav på att den som engagerar sig i projektet ska vara pensionär, och i dagsläget finns det volontärer som förvärvsarbetar samtidigt som de är med i skolan. Många av de som deltar i projektet är dock pensionärer, vilket antagligen beror på att man har valt att främst värva nya volontärer genom pensionärsföreningarna.

En av de projektansvariga berättar att hon tycker att projektet har fått ett bra mottagande från skolan. Det har varit stor efterfrågan på skolvolontärer, så det finns utrymme för fler att engagera sig. Ansvariga för projektet har varit i kontakt med facket, vilka också har varit positivt inställda till projektet. En av de ansvariga poängterar att det är viktigt att volontären inte används som ersättare för utbildad och anställd personal, utan ska ses som ett komplement till den övriga personalen och som en bonus-tillgång för skolan.

De som är aktiva inom projektet brukar träffas på fik med jämna mellanrum och utvärdera, diskutera och reflektera över arbetet som volontär. Ibland har även rektorer varit med och berättat och diskuterat.

¹ skolvolontarer.se

Syfte och effekter

Projektets mål är att förmedla kontakt mellan äldre och yngre och att volontären samtidigt ska vara till hjälp för läraren i klassrummet. Många barn idag har inte kontakt med sina biologiska mor-/farföräldrar av olika anledningar, och då kan skolvoltontärverksamheten vara ett sätt för barnen att ändå knyta an till någon ur den äldre generationen, och vice versa. Projektet är ett sätt för olika generationer att mötas över generationsgränserna.

Introduktion

När verksamheten ska starta upp på en ny skola (eller när en ny volontär ska börja) går man via rektorn på skolan. Det är till rektorn som utdraget ur belastningsregistret ska lämnas, och det är rektorn som bestämmer vilken klass volontären ska vara med i. Den som ska börja som ny volontär får inte någon egentlig utbildning innan han/hon börjar, utan introduktionen består av en träff med andra volontärer.

Volontärens arbete

De flesta volontärer är med i klassrummet, men vissa har valt att enbart vara rastvakter eller hjälpa till med läxor. I klassrumsdeltagandet kan det även ingå att äta lunch med klassen och att följa med ut på rast. Det är vanligast att vara med i en klass i gruppen F-6, men det finns även volontärer som har varit med i en sjunde klass.

Volontären väljer själv omfattningen av sitt engagemang i och med att han/hon arbetar ett valfritt antal timmar per vecka under ett valfritt antal veckor².

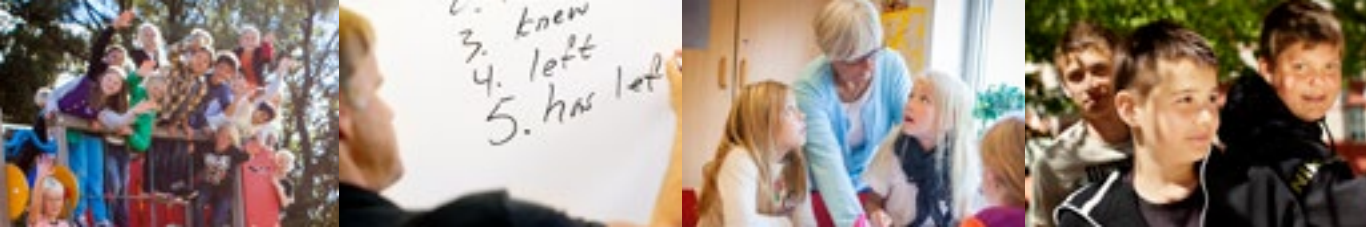
All närvaro i skolan sker utifrån volontären som när som helst kan säga att han/hon inte kan komma till skolan en viss vecka. Han/hon kanske vill resa eller vara med sina barnbarn någon vecka och då ska det vara möjligt. Volontären ska vara en extra tillgång i skolan, och skolan kan därför aldrig utgå ifrån att volontären kan komma dit.

Som volontär i skolan är det mest centralt att man har ett intresse av att umgås med barn och det finns inget krav på att man ska ha varit lärare innan. Det finns många olika yrkesgrupper representerade bland de volontärer som är aktiva idag. När volontären är med i skolan ska han/hon ses som en extra resurs, en extra vuxen som kan stötta läraren och eleverna och vara som en extra mor-/farförälder.

Rekrytering

I Sundsvall värvar man volontärer till projektet främst via pensionärsföreningarna (SPF) och Röda Korset. Man har valt att låta verksamheten börja i liten skala och att låta dess upplägg växa fram efterhand.

² skolvoltontarer.se

Övriga projekt

Det finns även andra projekt som syftar till att öka vuxennärvaron i skolan, men som använder sig av andra metoder än projektet i Landskrona. Ett exempel på sådana projekt är den rastvaksverksamhet som bedrivs på flera håll i Sverige, exempelvis i Stockholm, Lessebo och Borås.³

I Nacka kommun i Stockholm finns en digital volontärförmedling där personer som vill arbeta som volontär kan matchas med personer/föreningar/företag som är i behov av volontärer. Volontären intervjuas och godkänns innan han/hon påbörjar sitt uppdrag, och om man söker ett uppdrag inom skolan måste man uppge två referenter innan man blir godkänd. Nacka kommun verkar dock inte ha någon separat volontärverksamhet för skolan och seniorer, utan olika typer av uppdrag är blandade i samma lista.⁴

Umeå kommun har en volontärverksamhet som liknar den som finns i Nacka kommun. Den som är intresserad av att arbeta som volontär kan höra av sig till Frivilligcentralen och får därefter gå en utbildning. Inte heller här separeras uppdrag som senior i skolan från övriga uppdrag.⁵

Förutom olika former av ideell verksamhet finns även projekt som har ett arbetsmarknadspolitiskt syfte. Ett exempel på en sådan verksamhet är Klassmorfar. Klassmorfarprojektet drivs av Föreningen Klassmorfar och startade i Stockholm år 1996, men består idag av ytterligare 10 länsföreningar (Dalarna, Halland, Norrbotten, Sjuhäradsbygden, Skåne, Storgöteborg, Värmland, Södermanland, Örebro och Östergötland).⁶

Projektets arbetssätt liknar det som finns i Landskrona. Hur klassmorfars arbete ska läggas upp bestäms tillsammans med skolans ledning och lärare, och syftar till att öka vuxennärvaron i skolan samtidigt som det bidrar till lärande och ökad förståelse över generationsgränserna. Klassmorfars arbetar inte som lärare i klassrummet, även om hans kunskap från yrkeslivet kan bidra till elevernas inläring. Projektet syftade inledningsvis även till att öka möjligheten till kontakt mellan barn och äldre män eftersom majoriteten av de som arbetar inom skolvärlden är kvinnor. Ett annat syfte med projektet var att de som startade projektet såg att det fanns många ensamstående mammor och att vissa barn kunde vara i behov av att möta äldre manliga förebilder.⁷ Genom att starta verksamheten Klassmorfar ville man även minska effekten av skolans krympande resurser.⁸

Den som vill bli certifierad klassmorfar går en nio veckor lång introduktionsutbildning som består av fem veckors teoriundervisning och fyra veckors praktik. Utbildningen äger rum på en folkhögskola i det aktuella området.⁹

3 spfpension.se; lessebo.se; spf.se

4 volontar.nacka.se

5 umea.se

6 klassmorfar.se

7 klassmorfar.se

8 Wiik (2006)

9 Mattsson & Minnarén (2006)

Det finns även vissa skillnader mellan Klassmorfar och Projekt klassfarmor/klassfarfar, exempelvis att verksamheten bedrivs av en förening istället för av kommunen. En annan skillnad är att Klassmorfar främst riktar sig till arbetssökande som närmar sig pensionsåldern och därför har svårt att få anställning snarare än till redan pensionerade personer. En tredje skillnad är att de som engagerar sig i Klassmorfars verksamhet inte arbetar ideellt, utan får ekonomisk ersättning för sitt arbete¹⁰. Detta på grund av att projektet startade som, bland annat, en metod för att skapa arbetstillfällen för äldre arbetslösa män¹¹.

10 Mattsson & Minnarén (2006)

11 Kaplan & Larkin (2004)

Forskning

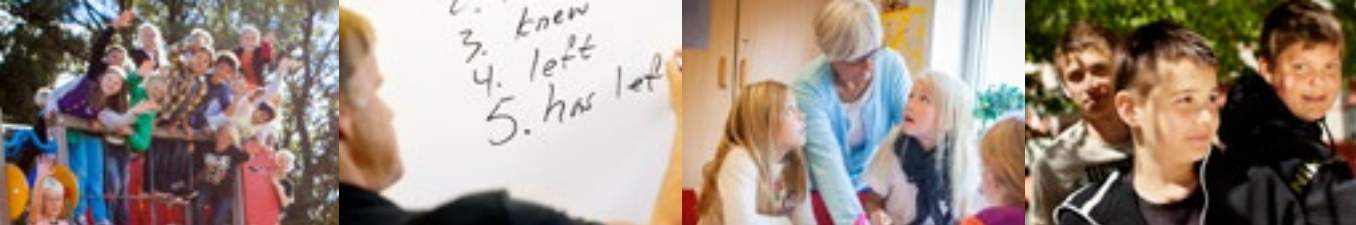
Det finns inte mycket forskning som specifikt behandlar utformningen och genomförandet av generationsöverskridande projekt. Den största delen av forskningen undersöker effekterna av projekten snarare än projekten i sig. Det finns dock en studie¹² som har undersökt hur strategin för uppstartandet av ett generationsöverskridande projekt påverkar arbetssättet inom projektet. Studien genomfördes på två daghem som drivs av Penn State University i USA. Från början var det tänkt att studien skulle undersöka ett och samma program på två olika daghem, men eftersom de två daghemmen valde två skilda sätt att hantera uppstarten av projektet utvecklades det istället till en jämförande studie.

Det första daghemmet (center A) satte upp en tydlig tidsplan och strategi för att hitta och engagera seniorer, samt för att starta upp projektet. Man höll informationsmöten för medlemmarna i en stor pensionärsförening och organiserade aktiviteter tillsammans med barnen för dem som var intresserade av att engagera sig i projektet. De som sedan anmälde sitt intresse fick ett informationspaket med anmälningsformulär och en lista med uppdrag att välja mellan, och därefter anordnades halvdagar för besök på daghemmet för de seniorer som var intresserade av att delta i verksamheten. Det andra daghemmet (center B) hade ingen förutbestämd plan för att hitta och engagera seniorer, utan uppgifterna och strategierna utvecklades allteftersom. Man anordnade en tebjudning för barn, föräldrar och seniorer med anknytning till daghemmet (t.ex. far- och/eller morföräldrar till daghemsbarnen). Man delade inte ut några registreringsformulär, utan fokuserade på att rekrytera seniorer som redan hade personliga band till dagiset, familjerna eller personalen. De seniorer som anmälde sitt intresse för att vara med i projektet bokades in för individuella besök och rundvandringar på daghemmet.

Båda daghemmen hade tillgång till en projektkoordinator, men använde koordinatören på olika sätt. Center A valde att låta henne ha en stor roll och stort inflytande i rekryterings- och uppstartsprocessen, medan hon hade en mycket liten roll och beslutanderätt hos center B där personalen och förestandaren själva bestämde vilka seniorer som skulle antas till projektet.

Det sätt som daghemmen valde att starta upp sina respektive projekt på inverkade enligt forskarna på seniorernas interaktion med barnen och på personalens syn på seniorns roll och uppgift. Det program som utformades på center A fokuserade främst på att seniorerna ska hjälpa personalen och vara ett slags lärarassistent, medan man på center B främst fokuserade på en relationsskapande interaktion mellan barnen och seniorerna. Forskarna påpekar dock att skillnaderna i seniorernas interaktionsmönster med barnen minskade över tid. Seniorerna på center A lärde gradvis känna barnen och personalen bättre och kunde därmed agera på ett mer intuitivt sätt. Seniorerna på center B lärde sig efterhand mer om daghemmets läroplan och arbetssätt och kunde då hjälpa och stödja personalen genom att ta en mer ledande roll i olika aktiviteter än tidigare.¹²

¹² Kaplan & Larkin (2004)

Efter en sammanställning av de effekter, såväl positiva som negativa, som nämns i forskningen kan man se att flertalet av de positiva effekterna överensstämmer med de som nämns av klassfarmödrar, lärare och elever i Landskrona. Exempel på sådana effekter är att motverka gränser och fördomar mellan olika generationer, att utöka elevernas och klassfarmödrarnas sociala nätverk, att barnen får större tillgång till individuell hjälp i klassrummet och konfliktlösning, samt att volontärerna (klassfarmödrarna) känner att de bidrar till samhället och yngre generationer.¹³

Forskningen påvisar även andra effekter av generationsöverskridande projekt som inte nämns av intervjupersoner och respondenter i Landskrona. Exempel på sådana effekter för de äldre är förbättrad eller bibehållen självupplevd hälsosituation, ökad förståelse för lärarnas arbete, ökad förmåga att kommunicera med familjemedlemmar från andra generationer, samt ökat socialt kapital i samhället. Sådana effekter för barnen kan exempelvis vara en minskad förekomst av våld mellan elever, förbättrade skolresultat, ökad känslomässig och kognitiv utveckling samt utvecklad förmåga till positiva relationer med andra.¹⁴

Endast ett fåtal negativa effekter med generationsöverskridande projekt nämns i forskningen: att seniorerna kan förmedla felaktig information till eleverna (vilket kan påverka relationen och tilliten mellan senioren och eleverna), att senioren omedvetet kan förmedla sin negativa syn på unga till eleverna, samt att det finns en risk för att senioren blir negativt bemött av övrig skolpersonal.¹⁵

Den första av dessa negativa effekter är inte applicerbar på verksamheten i Landskrona eftersom klassfarmödrarnas främsta uppgift inte är att undervisa. Forskningen där den här effekten nämns bygger på ett projekt där seniorer var en del av klassrumsundervisningen i syfte att höja elevernas ämneskunskap och förbättra deras studieresultat.

Den andra negativa effekten bör inte heller vara ett problem i Landskrona eftersom de äldre som söker sig till verksamheten är nyfikna på barn och positivt inställda till dem.

Den tredje negativa effekten hade kunnat vara ett problem om det vore så att klassfarmödrarna fick ekonomisk ersättning för sitt arbete, vilket forskning om klassmorfarverksamheten har visat (se nedan). När senioren får lön kan övrig skolpersonal uppfatta det som att han/hon är tänkt att ersätta den utbildade skolpersonalen. I dagsläget är dock detta inget problem, och klassfarmödrarna berättar att de tvärtom upplever att de blir mycket positivt bemötta och välkomnade av personalen på skolorna.

¹³ Boström (2003); Boström (2010); Fujiwara et. al. (2009); Mattsson & Minnarén (2006); Parisi et. al. (2009); Spudich & Spudich (2010).

¹⁴ Boström (2003); Boström (2010); Fujiwara et. al. (2009); Kaplan (2002); Parisi et. al. (2009); Spudich & Spudich (2010).

¹⁵ Mattsson & Minnarén (2006); Spudich & Spudich (2010)

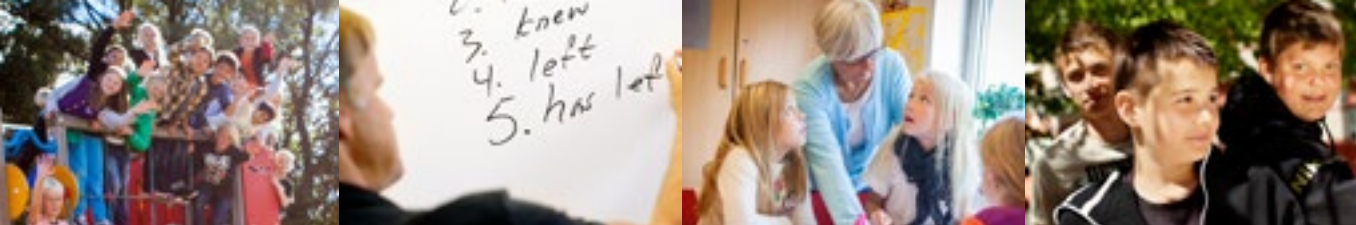

Även om man kan påvisa positiva effekter av generationsöverskridande projekt kan man inte automatiskt förutsätta att läget i skolan/klassen blir bättre enbart på grund av att en person motsvarande klassfarmor/klassfarfar introduceras i skolmiljön.¹⁶ Därför är löpande uppföljning och utvärdering viktig. Forskning om Klassmorfarverksamheten (ett arbetsmarknadspolitiskt projekt) har visat att klassmorfars roll inte alltid är tydlig för vare sig elever eller övrig personal på skolan.¹⁷ En av de män som arbetar som klassmorfar berättar bland annat att han efter att ha fått kommentarer från några ur personalen var tvungen att själv förklara för varför han var där. Vissa i personalen fällde kommentarer om att klassmorfar skulle ta deras jobb, men efter att ha förklarat sin uppgift för dem upplevde han att han blev bemött på ett bättre sätt.¹⁸ Detta visar att det är viktigt att alla som involveras i projektet är medvetna om vad syftet med seniorens närvaro på skolan är, oavsett vilken form man väljer att låta projektet anta.

16 Wiik (2006)

17 Wiik (2006), samt Mattsson & Minnarén (2006)

18 Mattsson & Minnarén (2006)

Teoretisk koppling

Både forskningen och informationen från klassfarmödrar, lärare och elever i Landskrona visar att generationsöverskridande projekt har positiva effekter både för elever och klassfarmödrar. För att förklara hur det kommer sig att den här typen av projekt kan ge sådana effekter kan man använda sig av två kriminologiska teorier: *rutinaktivitetsteorin* och *containment theory*. De här två teorierna kan förklara olika delar av projektets effekter. Rutinaktivitetsteorin förklarar varför klassfarmors närvaro i klassrummet bidrar till att öka lugnet och dämpa ljudnivån. Containment theory förklarar varför klassfarmorverksamheten kan bidra till att öka elevernas trygghet och verka brottsförebyggande ur ett större perspektiv.

Rutinaktivitetsteorin bygger på en grundtanke om att mängden normavvikande handlingar är relaterad till hur vardagliga mönster i den sociala interaktionen ser ut. När mönstren i det sociala samspelet förändras, förändras även antalet avvikande handlingar. Det finns enligt Cohen och Felson tre förutsättningar för att en förbjuden handling ska kunna utföras:

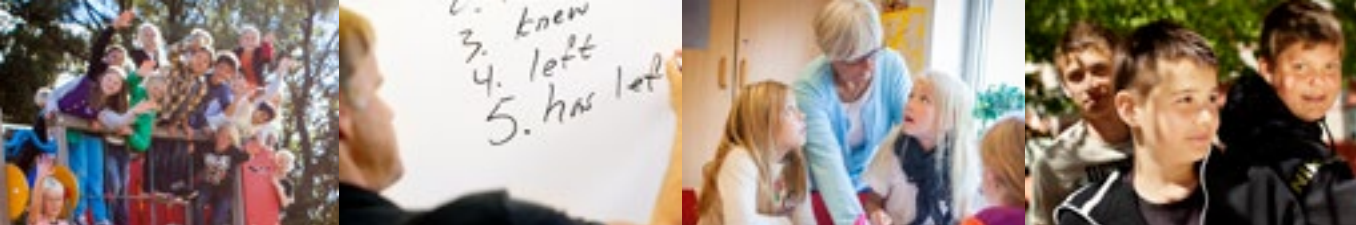
- » En motiverad gärningsman
- » Ett lämpligt offer
- » Frånvaron av väktare (en väktare kan även utgöras av en övervakningskamera eller naturlig övervakning, och behöver inte vara en person med ett uttalat väktaruppdrag. En väktare är enligt den här teorin ett inslag i det samhälleliga rummet som kan bidra till att genomförandet av den oönskade handlingen försvåras.)¹⁹

De situationer där samtliga förutsättningar är uppfyllda är de optimala situationerna för avvikande beteende. Nyckeln till att förebygga avvikande beteende är alltså att förebygga sådana situationer.

Den här teorin kan dels förklara hur klassfarmors närvaro kan bidra till att klassrumsmiljön blir lugnare, dels hur hon kan öka tryggheten för eleverna i den generella skolmiljön. I båda fallen handlar det om att klassfarmor får rollen som en extra väktare. Hon blir ytterligare en vuxen som ser vad som händer och vad barnen gör. När klassfarmor är med eleverna på rasterna kan de komma till henne och be om hjälp om en konflikt uppstår. Hon kan då hjälpa till att lösa konflikten och förhindra att framtida konflikter uppstår. Närvaron av en extra vuxen kan även förhindra att en konflikt uppstår överhuvudtaget. För barnen innebär detta en trygghet, vilket har framkommit under intervjuerna.

Enligt Reckless "Containment Theory" är det den inre respektive yttre inneslutningen hos individen som påverkar om han/hon utvecklar ett avvikande beteende eller inte. Inre inneslutning är de byggstenar som tillsammans utgör individens "jag". Exempel på sådana byggstenar är självförtroende, självkontroll, mental styrka, ansvarstagande och förmågan att motstå frestelser. Yttre inneslutning är en annan benämning på individens sociala miljö och kan exempelvis bestå av familjen och skolans förstärkning av sociala normer och värderingar, effektiv vägledning och uppfostran samt möjligheter till acceptans, identitet och tillhörande.

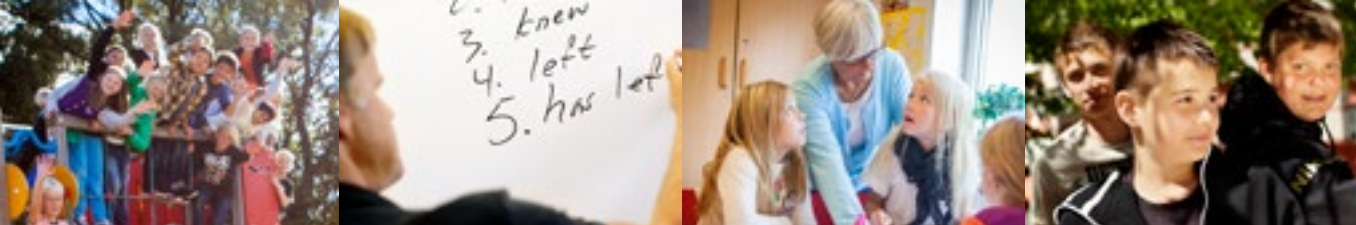
¹⁹ Williams & McShane (2010).

Reckless menar att individen utvecklar sin självuppfattning tidigt i livet och att en positiv respektive negativ självuppfattning har olika inverkan på individens förmåga att motstå påverkan från omgivningen. En person med positiv självuppfattning har lättare att stå emot influenser som bidrar till att utveckla ett avvikande beteende.²⁰

Den här teorin kan förklara hur klassfarmorverksamheten kan bidra till att förebygga avvikande beteende hos barnen generellt sett (inte bara i skolmiljön). Såväl lärare som klassfarmödrar har nämnt att närvaron av en klassfarmor i skolan kan bidra till att eleverna blir tryggare. Klassfarmor har tid att lyssna på barnen och bekräfta dem när läraren inte har möjlighet, vilket kan bidra till att höja elevernas självförtroende. Klassfarmor blir genom sin närvaro även en extra vuxen som kan förmedla och förstärka de sociala normer och värderingar som enligt Reckless är en central del i den yttre inneslutningen.

20 Williams & McShane (2010).

Analys

Enligt den studie som behandlar utformningen av generationsöverskridande projekt påverkar verksamhetens uppbyggnad seniorernas arbete och interaktion med barnen. På det daghem som hade en tydlig struktur för uppstartsprocessen arbetade seniorerna främst som lärarassistenter. På det daghem som lät projektets utformning växa fram allteftersom och där man valde att använda sig av seniorer som redan hade en koppling till någon på daghemmet fokuserades seniorernas arbete på att skapa relationer mellan dem och barnen.

Studiens resultat stämmer överens med det som har framkommit om verksamheten i Landskrona. Verksamheten inom projekt klassfarmor/klassfarfar har mest gemensamt med verksamheten på center B i och med att introduktionen för nya klassfarmödrar är relativt informell, den främsta rekryteringen sker genom personliga kontakter, och klassfarmödrarna och lärarna tillsammans planerar för schema och arbetsuppgifter utan samråd med projektledaren. Även de effekter av verksamheten som klassfarmödrar och lärare vill se stämmer överens med resultatet från daghemsstudien. Enligt de som är engagerade inom projektet är syftet med verksamheten dels att klassfarmor ska vara behjälplig i klassrummet och vid annan skolrelaterad verksamhet, dels att skapa positiva relationer till eleverna för att därigenom bidra till att barnen blir trygga och öppensinnade. Det sistnämnda kan likställas med det som i studien kallas ”en relationsskapande interaktion”, vilket kopplas samman med den typ av projektupplägg som används i Landskronas verksamhet. Att klassfarmor/klassfarfarverksamheten fungerar som relationsskapande och brottsförebyggande strategi (även om det sistnämnda inte är ett uttalat mål med projektet) kan förklaras med hjälp av Reckless’ ”Containment theory”, enligt vilken individens självuppfattning påverkar hur han/hon förhåller sig till påtryckningar och frestelser från omgivningen. Det verkar utifrån detta som att man i Landskrona har hittat den rätta grundläggande formen för sin klassfarmor-/klassfarfarverksamhet.

Även andra vetenskapliga studier förutom daghemsstudien har visat att den typ av verksamhet som bedrivs i Landskrona har visat sig få de effekter som man vill uppnå i Landskrona. Exempel på sådana effekter är att motverka fördomar mellan olika generationer, att utöka elevernas och klassfarmödrarnas sociala nätverk, att barnen får mer individuell hjälp i klassrummet och konfliktlösning, samt att volontärerna (klassfarmödrarna) känner att de bidrar till samhället och yngre generationer.

I sina svar på frågan om vad man tycker om projektets upplägg svarar de flesta klassfarmödrar och lärare att de tycker att upplägget är bra. Både klassfarmödrar och lärare uppskattar att verksamheten är flexibelt utformad och att de själva kan styra sitt engagemang. Klassfarmödrarna kan själva bestämma hur ofta de vill vara i skolan, och lärarna kan använda sig av klassfarmor på det sätt som de själva finner lämpligt utifrån klassens behov.

Klassfarmödrar och lärare är även nöjda med verksamhetens rutiner för utvärdering och uppföljning. De klassfarmödrar som har uttalat sig i frågan uppskattar de träffar som hålls två gånger per år där de får tillfälle att diskutera och återkoppla till varandra och till projektledaren. Lärarna upplever att de har en öppen dialog med sina respektive klassfarmödrar och känner inget behov av ytterligare kontakt med projektledaren.

Upplägget av klassfarmödrarnas arbete samt rutinerna för utvärdering och uppföljning av projektet är alltså områden där det inte verkar finnas något behov av att förändra arbetssättet i dagsläget.

Förslag till förändring och utveckling

Utvecklingsförslagen presenteras utifrån de underrubriker som användes vid beskrivningen av verksamheten. Det är enbart de rubriker där det finns förslag till utveckling som finns med nedan.

Om projektet

Ett område som kan behöva utvecklas är hur information om verksamheten ska förmedlas till lärare som "tar över" en klassfarmor efter en annan lärare. En av lärarna som har tagit över sin klassfarmor från en annan lärare uppgav att han/hon inte var medveten om att det var ett projekt. Även om klassfarmor och den nya läraren själva kan ha en dialog och komma överens om hur de ska arbeta tillsammans så kan det vara positivt om den nya läraren får en bild av projektet i stort. Ett exempel på hur det kan göras är att ta fram en informationsbroschyr om projektets bakgrund och syfte. Eftersom utredningen har visat att den främsta formen för att rekrytera nya klassfarmödrar är via personliga kontakter kan ökad kunskap om projektet hos lärarna vara ett sätt att komma i kontakt med fler potentiella klassfarmödrar/klassfarfäder.

Vid en av de tidigare utvärderingarna påpekade klassfarmödrarna att den övriga personalen på den aktuella skolan bör känna till att det finns klassfarmor/klassfarfar på skolan. Ingen av klassfarmödrarna har tagit upp detta som ett problem vid den här utredningen, men det kan ändå vara bra att sprida information om verksamheten. En sådan informationsbroschyr som nämns ovan kan även användas för att sprida information till övrig personal.

Vissa klassfarmödrar har vid tidigare utvärderingar önskat mer intresse från ansvarig tjänsteman på kommunen (projektledaren), men det är inget som har nämnts i den här utredningen. Såväl klassfarmödrar som lärare är nöjda med att de kan planera och sköta verksamheten i deras klass på egen hand.

Syfte och effekter

Klassfarmödrarna och lärarna har en i stort sett överensstämmande och entydig bild av vad syftet med verksamheten är och vilka effekter den får. Detta är positivt eftersom det visar att samtliga engagerade har gått in i projektet med liknande förväntningar. Det som behöver förändras gällande verksamhetens syfte och effekter är att de behöver tydliggöras i någon form av dokument. Ett sådant dokument skulle befästa verksamhetens status som just verksamhet snarare än ett projekt. I dagsläget finns ingen officiell beskrivning av projektet, förutom i form av korta informationstexter på kommunens hemsida och i broschyrer.

Rekrytering

Både klassfarmödrar och lärare nämner att de tycker att det är synd att det finns så få klassfarmödrar i Landskrona och att de tycker att det finns ett behov av fler. Man har haft olika strategier för att rekrytera nya klassfarmödrar/klassfarfäder, men majoriteten av de som är aktiva i dagsläget har kommit i kontakt med projektet via personliga kontakter. Detta är en kunskap som man kan använda sig av i det fortsatta rekryteringsarbetet. Berätta för klassfarmödrarna att det är störst chans att hitta nya klassfarföräldrar inom deras kontaktnät och be dem fundera över bekanta som kan tänkas vara intresserade av att bli klassfarmor/klassfarfar.

Även i detta sammanhang kan det vara en bra idé att ta fram ett informationsblad/en informationsfolder som klassfarmödrarna kan ge till bekanta som kan vara intresserade av att engagera sig. Det finns en broschyr idag, men den innehåller inte så utförlig information. Eftersom den personliga kopplingen verkar vara central när man beslutar sig för att bli klassfarmor/klassfarfar så bör man utveckla informationsmaterialet till att även innehålla personliga beskrivningar av arbetet från aktiva volontärer och lärare. Bilder och personliga berättelser kan ge en mer levande bild av verksamheten och locka fler att engagera sig.

I dagsläget har verksamheten ingen framträdande roll på kommunens hemsida, vilket kan bidra till att det är svårt att nå ut med information. Även på hemsidan bör man ha en personlig ton snarare än en informerande, eftersom den personliga kontakten har visat sig vara viktig.

Ett annat problem med informationen på kommunens hemsida är att man inte hittar den med hjälp av en Google-sökning efter ”klassfarmor landskrona”. Om man ska ha information på hemsidan måste den vara lätt att hitta, vilket den inte är i dagsläget.

Sammanfattning av utvecklingsförslag

- » Informationsblad till lärare som ”tar över” en klassfarmor/klassfarfar
- » Verksamhetsbeskrivning
- » Involvera klassfarmödrarna i rekryteringsarbetet. Informera dem om att personliga kontakter fungerar bäst för att rekrytera nya klassfarföräldrar
- » Informationsblad till nya klassfarföräldrar
- » Utveckla informationen på kommunens hemsida

Referenslista

Tryckta källor

- Boström, A-K. (2003). *Intergenerational Learning in Stockholm County in Sweden: A Practical Example of Elderly Men Working in Compulsory Schools as a Benefit for Children*. S. 7-24, 1(4), Journal of Intergenerational Relationships. DOI:10.1300/J194v01n04_02
- Boström, A-K. (2010). *Klassmorfar i skolan: Ett framgångsrikt exempel på generationsöverskridande lärande och socialt kapital*. Stockholm: HB Livslångt lärande.
- Fujiwara, Y. et. al. (2009). *Effects of an Intergenerational Health Promotion Program for Older Adults in Japan*. S. 17-39 7(1) Journal of Intergenerational Relationships. DOI: 10.1080/15350770802628901
- Kaplan, M. (2002). *Intergenerational Programs in Schools: Considerations of Form and Function*. S. 305-334, 48(5) International Review of Education.
- Kaplan, M. & Larkin, E. (2004). *Launching Intergenerational Programs in Early Childhood Settings: A Comparison of Explicit Intervention with an Emergent Approach*. S. 157-163, 31(3) Early Childhood Education Journal.
- Mattsson, T. & Minnarén, S (2006). *Klassmorfar: En ängels tålamod*. Malmö högskola: Hälsa och samhälle.
- Parisi, J. et. al. (2009). *Can the Wisdom of Aging be Activated and Make a Difference Societally?* S. 867-879, 35, Educational Gerontology. DOI: 10.1080/03601270902782453
- Spudich, C. & Spudich, D. (2010). *Welcoming intergenerational communication and senior citizen volunteers in schools*. S. 133-142, 13(2) Improving schools. DOI: 10.1177/1365480210375350
- Wiik, M. (2006). *Klassmorfar: En studie om hur klassmorfäder kan stödja en positiv förändring i grundskolan*. Mälardalens högskola: Institutionen för samhälls- och beteendevetenskap.
- Williams, F.P. & McShane, M.D. (2010). *Criminological theory*. (5. ed.) Upper Saddle River, N.J.: Pearson/Prentice Hall.

Internetkällor

- Föreningen Klassmorfar <http://www.klassmorfar.se> (Hämtad 2013-09-16)
- Umeå kommun <http://www.umea.se/umeakommun/omsorgochhjalp/anhorigafrivilligaochvolontarer/villdublivolontar/frivilligcentralen.4.bbd1b101a585d7048000172647.html> (Hämtad 2013-09-16)
- Nacka kommun <http://www.volontar.nacka.se/allaupdrag.aspx> (Hämtad 2013-09-16)
- Borås <http://www.spfpension.se/content.asp?nodeid=91787> (Hämtad 2013-09-16)
- Lessebo <http://www.lessebo.se/documents/lessebo/documents/bun/kvarndammskolans%20kvalitetsredovisning%202011.pdf> (Hämtad 2013-09-16)
- Stockholm (Järfälla) <http://www.spf.se/content.asp?nodeid=47466> (Hämtad 2013-09-16)
- Skolvolontärer (Sundsvall) <http://www.skolvolontarer.se/> (Hämtad 2013-09-16)